

СИТНИ ПРИЛОЗИ

ПРИЛОШЦИ СРПСКОЈ ИСТОРИЈИ

1) *Још о Немањином оцу*

Питање ко је Немањин отац остало је још увек нерашчишћено. У похвалној жељи да изведу питање на чистину, историчари су више одмогли и заплели читаво питање по што су помогли да се изиђе на прави пут. Отуда у српској историографији има неколико комбинација ко је Немањин отац. Истицало се да је Немањин отац: Деса, Урош, Вукан, Завида. Пре четрдесет година указао је Љ. К о в а ч е в и ћ да је Немањин отац био Завида¹. У прилог те тезе да је Немањин отац био Завида наводила се околност што је Немања имао брата Мирослава. За Мирослава, међутим, поуздано се зна да је био син Завидин. Томе хумском кнезу Мирославу, сину Завидином, писао је дијак Григорије оно чувено јеванђеље које у науци носи Мирослављево име. На натпису у цркви св. Петра и Павла у Бијелом Пољу Мирослав се такође помиње као Завидин син². Најзад, у једној повељи за манастир светих апостола на Лиму, краљ Урош I помиње Мирослава као стрица Стевана Првовенчаног³.

Комбинацијама да је Немањин отац Завида на основу података које имамо о Мирославу могу се одмах учинити два приговора — не мора хумски кнез Мирослав да буде исто лице с Немањиним братом; и не мора Мирослав да буде рођени брат Немањин. Против уверења да су они рођена браћа чак као да говори и Анзберт, путописац трећег крсташког рата. Он изрично помиње Немању и Срацимира као рођену браћу (*germani*), док за Мирослава каже да је Немањи само брат (*frater*), иако он јасно помиње да је Мирослав трећи брат. По свему судећи, питању да ли је Немањин отац Завида требало је приступити опрезно и с много резерве. Тако је давно већ поступио Д. Н. Анастасијевић⁴. Њему се чинило да је Немањин отац био Урош II. Пре неколико година ту комбинацију прихватио је и Фердо Шишић⁵.

Напоследку на питање Немањина оца вратио се недавно В. Ђоровић⁶. Он је несумњиво епиграфским студирањем натписа на цркви у Бијелом Пољу утврдио аутентичност натписа, у коју се иначе сумњало. Дао је даље лепе потврде за аутентичност Лимске повеље, оне чудно језички писане повеље на палимпсесту, у којој се помиње Мирослав као стриц краља Стевана Првовенчаног. Тиме је дефинитивно

1) Неколико питања о Стефану Немањи. Глас 58, 1900, 1-106.

2) Влад. Р. Петковић, Син Завидин Мирослав, кнез хумски. Споменица педесетогодишњице С. Лозанића, 1922, 45-47.

3) Стојан Новаковић, Законски споменици српских држава средњег века, 1912, 594.

4) Отац Немањин. Београд 1914.

5) Летопис попа Дукљанина, 1928, 92-93.

6) Питање о хронологији у делима св. Саве. Годишњица 49, 1940, 21-43.

решено да је хумски кнез Мирослав син Завидин. Ћоровић још напомиње: „Ако су Немања и Мирослав рођена браћа, онда је једини закључак да је Завида и отац Немањин“.⁷

У прилог тврђења да би Немањин отац био Завида наводим једно досада незапажено место при разматрању овога питања, а које несумњиво упућује на ближу везу. Краљ Стеван Првовенчани казује како су браћа позавидела Немањи што зида многе и лепе задужбине, замењу му, а он им на то одговара: „Брат(и)не моје любима, аще и не д'норождени не смы, не оу гнѣкъ боудн(въ) синези д'кло мене“.⁸

Браћа су, дакле, јединородна. Евентуални приговор да Немања и Мирослав не би морала да буду браћа по оцу неоспорно пада. По томе, ако је Мирослављев отац Завида — онда је Завида и Немањин отац. Да додам да би у прилог тезе да су Немања и његова браћа деца истога оца, ако не и мајке, ишла Доментијанова белешка да је краљ Урош I био најмлађи међу својом браћом.⁹ Урош је имао три брата; за Немању се зна да је имао три брата.

Ово место код краља Стевана један је озбиљан податак више о Немањином оцу и сад је сасвим сигурно да је Немањин отац Завида.

2) *Кад је зидана Грачаница?*

Један од најважнијих извора на основу кога се одређује хронологија зидања Грачанице остаје још увек Грачаничка повеља, исписана на западном зиду деснога параклиса. Од како је на њу скренуо пажњу Гедон Јуришић,¹ ова повеља привлачила је пажњу многих и ни један средњевековни споменик није издаван толико пута као Грачаничка повеља.²

Ако изузмемо Гедона Јуришића, који је забележио да је повеља за Грачаницу дата „од миробитија 6730“ год. (можда је, уосталом, проста штампарска грешка), сви се остали издавачи слажу у читању датума и бележе да на крају стоји: писа се к љкѣ шѡѡ, што би одговарало години од Христова рођења 1321—1322. Изузетак чини Павловићево читање, где се уз годину додаје и индикт и то 17 што је, наравно, омашка. Милојевић има још и једну реченицу, коју остали издавачи нису прочитали и која није ни постојала. Он је, наиме, прочитао и ово: сѣздахъ си храмъ к љкѣ миробитни + шѡѡ.³

Та година 1321 или 1322 — година је када је повеља исписана на зиду грачаничке цркве. Те године она је преписана са пергаментне повеље, дате грачаничком властелинству и проф. Павловић изнео је лепе разлоге да је таква повеља морала да постоји.³ Али крупно је питање

⁷ Годишњица 49, 36.

⁸ Владимир Ћоровић, Житије св. Симеона Немање од Стевана Првовенчаног. Светосавски зборник 2, 1939, 22.

⁹ Изд. Ђ. Даничића, 1865 116.

¹ Гедонъ Јосифъ Јуришић: Дечански првенацъ, Н. Сад, 1852, 116.

² По препису Стевана Верковића објавио је повељу Fr. Miklosich, Monumenta serbica, 1858, 562-566. Описујући Грачаницу, помиње ову повељу и датира је 1322 г. Гилѣфердингъ, Поѣздка по Герцеговинѣ, Босни и Старој Сербји (Записки императорскаго географическаго общества XIII, 1859), 237. Затим је повељу издао М. С. Милојевић, Путодис дела праве-Старе-Србије I, 1871, 162-166. Слаб транскрибован препис и датум 1322 г. дао је Иван Иванович, На Косову, 1903, 62-68. У скраћеном облику издао је повељу Стојан Новаковић, Законски споменици српских држава средњега века, 1912, 633-637. По комбинованом читању Верковића и Милојевића објавио је повељу Александар В. Соловјев, Одабрани споменици српског права, 1926, 97-105. Последњи је читао и објавио Миливој Павловић, Грачаничка повеља. Гласник Скопског научног друштва III, 1928, 105-140. Најзад, за извесна места у повељи дао је своје читање В. Ћоровић — Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор IX, 1929, 256-259.

³ Гласник Скопског научног друштва III, 105-106.

да ли је и та основна, на пергаменту писана, повеља издата 1321 год., на месец два пред смрт краља Милутина. То, по себи се разуме, повлачи и питање хронологије зидања Грачанице. А и то питање занимало је многе и има неколико приложака у српској историографији посвећених овом питању.

Љубомир Ковачевић истакао је да Грачаничка повеља не може да буде из последње године живота краља Милутина, пошто се у повељи помиње архиепископ Сава III, који је — писао је тада Ковачевић — умро 26 јула 1315 г. и што се Бањска помиње као игуманија, а Бањска је завршена 1314 године. Његово мишљење било је да је Грачаница обновљена „по свој прилици око половине 1314, кад је Драгутин — који се такође у овој повељи спомиње — долазио брату у гости“.⁴

Питања хронологије Грачаничке повеље дотакао се и Стојан Новаковић. Он је време њеног постанка ставио у „последње године владе краља Милутина“ и то стога што је постала после Светостефанске христовуље и што је „очевидно да је у почетку одржао се траг спомена сина Стефана, који је краљ Милутин, после измирења са сином, употребио и у Грачкој повељи“.⁵ Ковачевићеве закључке прихватио је и Јован Радонић, с изречном напоменом како „Новаковић губи из вида хронолошке исправке Љуб. Ковачевића“.⁶ Позивајући се на Радонића, 1314—1315 г. као годину подизања Грачанице узео је и В. Марковић.⁷ Питањем хронологије Грачаничке повеље позабавио се и Ђ. Радојичић, имајући пред собом Милојевићево читање и домишљао се да је можда у повељи реч о архиепископу Сави II, који је забележен као „брат по плоти“ краља Уроша I. Затим је одређивао хронологију годином обнављања Бањске (1312—1317) и годином повратка из заточења Стевана, потоњег краља Дечанског (1321) и, најзад, указивао на могућност да је повеља писана 1312—1314 г., ако би било тачно читање да се у повељи помиње Милутинов син Стеван.⁸

Најзад, овим се питањем позабавио и В. Ђоровић у својој рецензији на Павловићево издање повеље.⁹ Он помиње да околност што се у Грачаничкој повељи помиње Бањска као игуманија „нема апсолутно никакве основе да се обнова Грачанице датира баш око 1314 год. Напротив, има разлога да се датира после ње, односно после 1316 год.“, јер се Бањска помиње као сазидаана, а да се Драгутин и архиепископ Сава III помињу ту поводом неког другог хрисовуља. Најпосле, околност што на живопису нема Стевана може значити да је Грачаница довршена последње године Милутинове владе и да је најглавнији део посла око израде живописа и нарочито Лозе Немањића израђен до 1321 и делимично те године.¹⁰ Разлог да је живопис у Грачаници трајао дуже налазио се нарочито у томе што се претпоставља да је у Грачаници и једна слика која претставља краља Милутина као свеца,¹¹

4 Љ. Ковачевић, Неколико хронолошких исправака у српској историји Годишњица III, 1879, 438.

5 Новаковић, Законски споменици 637.

6 Јован Радонић, О деспоту Јовану Оливеру и његовој жени Ани Марији. Глас 94, 1914, 79.

7 Василије Марковић, Православно монаштво и манастири у средње-вековној Србији. Сремски Карловци, 1920, 93.

8 Ђорђе Сп. Радојичић, Хронологија грачаничке повеље. Богословље I, 1926, 343-344.

9 Прилози IX, 256-259.

10 Ibid. 258-259.

11 Пера Ј. Поповић, Краљ Милутин као монах на фресци у Грачаници. Старијар трећа серија IV, 1928, 113-114; В. Р. Петковић, Лик краља Милутина као светитеља у Грачаници. Прилози VIII, 1929, 107-109.

што по тексту, како је сигниран, сасвим може да буде, иако се помишљало да би то могао да буде краљ Урош I, отац краља Милутина.¹²

Као што се види, научници се разилазе у питању када је зидана Грачаница. С обзиром на развој досадањег знања у овом правцу могу се учинити извесне исправке. Један хронолошки податак, који је истицао Ковачевић, данас више није исправан. Сава III није умро 26 јула 1315, него 26 јула 1316 год.¹³ Није више ни доказ да је повеља из „последње године владе краља Милутина“, како је мислио Новаковић. Њега је завело Верковићево читање, да се у повељи помиње Стеван, син краља Милутина. То место, које се Новаковићу чинило да треба сигурно да гласи: „*съ сѣномъ момѣ Стефаномъ*“,¹⁴ знамо сад да гласи: „*и съ Б(о)гомъ самодръжцѣ*“. ¹⁵ Није ни разлог да се ту помиње Стеван као у повељи св. Богородице Ртачке и да је то из последњих година владе. Повеља св. Богородици Ртачкој није дата „око 1319“, ¹⁶ него негде 1305—1307, као што је већ Миклошић датирао.¹⁷ Та је повеља из тог времена већ и због тога, што се у њој помиње као барски архиепископ Марин Жаре, а 25 фебруара 1307 г. папа је поставио за барског архиепископа фрањевца Андреју.¹⁸ Напослетку, ни архиепископ Сава не помиње се као „брат по плоти“, ¹⁹ те је, по томе, сасвим сигурно да је у повељи реч о архиепископу Сави III.

Остају у повељи ови елементи који изводе на пут хронологије: помен о подигнутој цркви у Бањској („*и създахъ цр(ъ)кѣ с(к)ѣтога Стефана*“), помен о „господину и брату“ Милутиновом и помен о архиепископу Сави III, с којима се очевидно договарао око разграничења поседа.²

Морамо да се зауставимо на питању хронологије подизања Бањске. Не истичући аргументацију, Љубомир Ковачевић указао је да је Бањска завршена 1314 год.²¹ Када је објавио Светостефанску хрисовуљу, Ковачевић је написао да је Бањска почела да се зида око 1313 г. и да је довршена после смрти краљице Јелене.²² Нешто доцније у својој монографији о Бањској, Ст. Новаковић закључивао је да је Бањска зидана између 1312 и 1316 или 1317 год.²³ За зидање Бањске за сада постоје још увек два, оба давно позната, извора — архиепископ Данило и основна Бањска хрисовуља. Важан податак у овом смислу пружа Данило, који пише како је краљица Јелена умрла „*семѣомъ... храмомъ* (тј. Бањској) *свършаюу се њ не до конца*“. ²⁴ Јелена је умрла 14 фебруара 1314 г., те се по томе у ово време зидање Бањске приводило крају. Сем тога, зна се да је новоподигнута Бањска сведена са степена епископије на игуманију.²⁵ Данило, дотадањи бањски епископ, после тога

12 Н. Л. Окунев, Портреты королей — ктиторовъ въ сербской церковной живописи. Византинославica III, 1930, 88 н. 1.; Светозар Радојчић, Портрети српских владара у средњем веку Скопље, 1914, 44.

13 Ст. Станојевић, Српски архиепископи од Саве II до Данила II. Глас 153, 1933, 69-71.

14 Новаковић, Законски споменици 633 н. 1.

15 Павловић, Гласник Скопског научног друштва III, 126.

16 Новаковић, л. с. 604-605.

17 Miklosich, Monumenta serbica 67-69.

18 Миодраг Ал. Пурковић, Авињонске папе и српске земље. Пожаревац, 1934, 18.

19 Павловић, л. с. 129.

20 Ibid. 128-129.

21 Годишњица III, 438.

22 Споменик IV, 1890, IX.

23 Стојан Новаковић, Манастир Бањска. Глас 32, 1892, 5.

24 Ђ. Даничић, Животи краљева и архиепископа српских, написао Данило и други, 1866, 151.

25 Ibid. 360; Споменик IV, 2.

отишао је у Св. Гору, одакле је намеравао да пође у Јерусалим. Сазнавши за ову Данилову намеру, краљ Милутин позивао је свога пријатеља више пута к себи и овај најзад дође. Краљ га онда упути у Пећ, где је био архиепископ Сава III, обећавајући му архиепископски положај. Када, међутим, „по некотрѣмъ крѣмни“ умре архиепископ Сава III (26 јула 1316), два саборска сазива нису могла да изберу новог архиепископа и тек на трећем саборском заседању изабран је Никодим.²⁶ Читав ток, према томе, текао је овако: у време смрти краљице Јелене (14 фебр. 1314) Бањска се већ довршавала. Одређена за гробницу краљеву, црква је постала игуманијом, а бањски епископ Данило отишао је на Св. Гору. Али, пошто се зна да је Данило радио на зидању Бањске,²⁷ он је могао да напусти надгледање пошто је црква већ била скоро готова. Како је он бар од почетка 1316 г. понова у Србији, отишао је по свој прилици на Св. Гору 1315 г. и тиме добијамо индиректан податак о времену завршења Бањске. Када још додамо да је повељу за Бањску потврдио и потписао краљ Драгутин († 1316), једва може бити сумње да Бањска није била завршена 1315 г. Можда би се могло приговорити да је краљ Драгутин потписао повељу с братом пре но што је црква била довршена. Али је тешко вероватно да би једно властелинство могло правно да живи пре но што је све дефинитивно завршено. Поред тога, постоји сигуран податак који говори да је црква била завршена, јер се дословно каже ово: „и шѣрѣохъ храмъ... порочѣнь и разорѣнь и сего из нова сѣздахъ“.²⁸ Није употребљен, на пример, израз „начехъ“ зидати. По свему, дакле, сигурно је да је Бањска завршена 1315 г.

Грачаничка повеља помиње да је Бањска већ завршена. Тиме смо добили већ *terminus ante quem* non. У повељи, међутим, помињу се краљ Драгутин и архиепископ Сава III и помињу се поводом договора о разграничењу. Примећује се да се они ту помињу поводом неког другог хрисовуља. Текст је заиста јако општећен и не види се прави смисао. Али оно што се сигурно види — то је да се обојица помињу као живи. Да је текст Грачаничке повеље редигован после смрти једног од њих двојице, то би несумњиво морало да буде истакнуто. Стога је врло вероватно да је повеља за Грачаницу издата пре 12 марта 1316 г., када је умро краљ Драгутин, и тај је датум *terminus post quem* non.

Сем тога, мени се још увек чини врло важна композиција Лозе Немањића у Грачаници за одређивање времена живописа. Већ је Ђ. Радојчић указивао да се за одређивање времена зидања Грачанице мора узети у обзир прогонство краљевића Стевана. Мислио је, свакако, на осуство његово у композицији Лозе Немањића. На ово је скренуо пажњу и Светозар Радојчић, наводећи да је та фреска морала да буде живописана у време изгнанства сина побуњеника (1314-1319/20).²⁹ То повлачи сад друго тешко и нејасно питање — питање хронологије прогонства Стевана Дечанског. Ја сам се око тога питања мучио једном³⁰ и чини ми се да сам показао, ако не и доказао, да је Стеван дошао у Србију негде 1318 г. У сваком случају, знатно пре 1321 г., те се, према томе, и његово прогонство подудара с временом које смо другим путем добили за зидање Грачанице. Треба имати још на уму да је у Лози Немањића у Грачаници живописан и Милутинов син Константин, „савсим млад голобрад момак“.³¹ Поставља се, наравно, питање из кога је

26 Данило 360-361.

27 Ibid. 150-151.

28 Споменик IV, 2.

29 С. Радојчић, Портрети 39.

30 Миодраг Ал. Пурковић, Итинерар краља и цара Стефана Душана. Гласник Скопског научног друштва XIX, 1938, 242-243.

31 Радојчић, I. с. 39.

Милутиновог брака син Константин. Јиречек је претпостављао да је он био старији син, али не каже због чега то мисли.³² С првом женом Јеленом Милутин је био у браку од 1273 до 1283 г. С другом женом Јелисаветом једва ако је саставио годину дана (1283-4) и с њом је имао кћер Царицу. С трећом женом Аном Милутин је био у браку од 1284 до 1296, а 1299 оженио се Симонидом.³³ С Јелисаветом зна се поуздано да је имао само јединицу Царицу,³⁴ а са Симонидом није имао деце. Остаје, према томе, да је Константинова мајка или Јелена или Ана. Портре Константинов у Грачаници упућује да је његова мајка Ана.³⁵ Тај портре краљевића Константина у Лози Немањића упућује више на закључак да је Грачаница живописана пре 1316, него после те год.

Тешко је претпоставити да је Грачаница завршена, ако бисмо се држали године која је забележена на зидној повељи, 1321. То би значило да је црква довршена претпоследњег или последњег месеца Милутиновог живота. Томе схватању противио би се изречан помен да је црква била већ готова кад јој је дата повеља, јер се у повељи налази и овај текст: „сѣздахъ штъ ѡснованиа и пописахъ и оукрасихъ кѡнотрѣ и извѣнѣ“.³⁶

Из свега реченог излази: да је 1321 г. преписана повеља с пергамента на зид, а да је повеља дата Грачаници онда кад је црква сазидана. Црква је, пак, сазидана после довршења Бањске, а пре смрти краља Драгутина, највероватније у другој половини 1315 г.

Није немогуће да се понешто радило на живопису још и 1321 г. У том погледу скрећем пажњу да је разлика између портрета краља Милутина на стубу и онога који се налази у лози и да по оном портрету на стубу Милутин изгледа знатно старији.

3) *Када је подигнута Љубостиња?*

Када је пре више од седамдесет година Милићевић описивао манастире у Србији, написао је да се не зна када је Љубостиња подигнута, али је напоменуо: „Мора да је то било између 1389—1405“.¹ Тако се некако углавном узимало и писало и доцније, с том разликом што су историчари били више за крај 14 и почетак 15 в. Тако су узимали Millet,² Милоје Васић,³ Влад. Петковић,⁴ Светозар Радојчић.⁵

Извор који им је служио као подлога за такво датирање, била је једна, давно већ добро позната, повеља кнегиње Милице и њених синова Стевана и Вука издата Василијевом пиргу на Св. Гори. Повеља није датирана. Миклошић⁶ датирао је: 1389—1402. Узео је 1402 зато што се у повељи Стеван помиње као кнез и што је 1402 г. постао деспот. Стојан Новаковић, који је ову повељу издао скраћено, датирао

32 Константин Јиречек, Историја Срба I, 1923, 247; Archiv für slavische Philologie XXII, 1900, 174.

33 Да је Јелена била до 1283 cf.; Радојчић, op. cit. 27. Да је с Аном био у браку најдуже до 1296 закључујем по томе што она није живописана у Ариљу — Радојчић, l. c. 31 Датум зидања Ариља: Споменик 87, 1938, 8-9.

34 О њој сам писао више ја у расправи Авиџонске папе и српске земље 13 и 2.

35 Тако је узимао давно још и Иларион Руварац (Зборник Илариона Руварца I, спремио за штампу Никола Радојчић, 1934, 20).

36 Гласник Скопског научног друштва III, 126.

1 Гласник ХХІ, 1867, 42 п. I.

2 L'ancien art serbe, 1916, 33, 176.

3 Жича и Лазарица, 1929, 138-140.

4 Народна енциклопедија Ст. Станојевића s. v. Љубостиња.

5 Портрети српских владара у средњем веку. Скопје, 1934, 65 67.

6 Monumenta serbica, 1858, 262-264.

је: 1394-1402 г.⁷ Последњи издавач, Б. Корабљев,⁸ не знајући за Новаквићево издање, задржао је старо Миклошићево датирање.

У тој повељи излаже се како су дошли кнегињи, тада већ монахињи Јевгенији, хиландарски игуман и још неки старци и тражили помоћ. Том приликом споменули су за међе, које је повредио извесни Никола Гоисалић. Због тога је изабрано осам лица, да с челником Вуком размеђе спорно земљиште. Међу члановима те комисије помињу се и Здеваје и Берош „љубостинске люди“. Спор се водио негде на Горњој Морави око Гњилана. Очевидно, овде је реч о насељеницима манастира Љубостиње, који су били на неком манастирском метоху. По томе се закључивало да је Љубостиња у то време била подигнута.

Ја сам показао, а верујем и доказао, да је ова повеља у којој се помињу кнегиња Милица као монахиња Јевгенија и хиландарски игуман Григорије, из времена пре јануара 1394 г.⁹ За Милицу се за сада зна да није била монахиња пре 6 августа 1392 г.¹⁰ По томе је и ова повеља морала да буде издата између 6 августа 1392 и јануара 1394 г. А, у вези с тим, и Љубостиња да буде у то време већ подигнута и да има своје метохе. Како је кнегиња Милица живописана већ као удовица, а Стеван Лазаревић чак сигниран као деспот, то је живопис свакако рађен, како је лепо разложио С. Радојчић, између 1402-1405 г. То не смета ни најмање уверењу да је црква била сазиђана и добила своју економију пре 1393 г. Да се живопис ради неколико година доцније — то је сасвим и могуће претпоставити и потврдити примерима баш у Србији.

Стога је највероватније да је Љубостиња почета већ 1390 год. као вечити спомен тужног сећања уцвељене косовске удовице.

4) Још о години битке на Ровинама

У расправци: Једна глава из „Живота Стефана Лазаревића“ од Константина Филозофа¹ Ђорђе Сп. Радојичић указао је на основу белешке у тзв. Романовом типiku да је битка на Ровинама била 17 маја 1395 г. Нешто доцније дао је Радојичић нове потврде за постављену тезу на основу листине Јелене, кћери Константина Дејановића, за манастир Петру у Цариграду.² Недавно је Мих. Ј. Динић навео нове разлоге за потврду да је битка на Ровинама била 1395 г.³

Остало је превидено још једно место које говори, бар донекле, да је битка на Ровинама била 1395 г., односно да је тада умро Константин Дејановић. У једној старој штампаној књизи у Карловачкој библиотеци има неколико записа. Међу њима и један који гласи: *Св. Марка Краљевича и Константина Жигановца с. й. а. лѣт.*⁴ Записи су писани 7154 г., тј. 1646 г. у намери „да се зна колико је от каде су Турци прешли на ову страну мора“. Пошто је до 1646 г. протекло од Константина Дејановића 251 г. то је, наравно, Константин Дејановић умро 1395 г. Истина, овакво тумачење вреди само у том случају када би записи били писани од јануара до септембра 1646 г.

7 Законски споменици српских држава средњег века, 1912, 489-490.

8 Actes de Chilandar II-Actes slaves. Византијски Временник XIX, 1915 Приложење 548-549.

9 Јужни преглед XIII, 1939, 332-336.

10 Љуб. Стојановић, Старе српске повеље и писма I, 1929, 173; Споменик XI, 1892, 102 бр. 51.

1 Хришћански живот 6, 1927, 128-144.

2 Листина манастира Петре. Богословље II, 1927, 293-300.

3 Хроника Сендениског калуђера као извор за бојеве на Косову и Ровинама. Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор XVII, 1937, 51-66.

4 Љуб. Стојановић, Стари српски записи и натписи III бр. 5165; Љуб. Стојановић, Стари српски родослови и летописи, 1927, бр. 332.

5) *Кад је Никодим постао патријарх?*

Најранији сигуран помен о патријарху Никодиму је из 1446 г., када је забележено да је приложио неке књиге Жичи.¹ У једној повељи од 15 јуна 1450 г. Никодим пише како је у тај мах кад издаје повељу пета година од како је на престолу св. Саве: „и штѣ велике придохѣ къ патриархию лѣтоу оуже тогда текущоу владичествия моего петомоу, по течени же въвхождениа лѣтнаго зѣни - моу“.² Према томе, сасвим је сигурно да је Никодим постао патријарх после 15 јуна 1445, а пре 15 јуна 1446 године.

6) *Рашки митрополит Силвестар*

У расправи „Рашки епископи и митрополити“.¹ Иларион Руvaraц није могао да каже ништа ближе о рашком митрополиту Силвестру. Знао је само толико да се овај митрополит помиње међу осталим рашким митрополитима, пошто о њему има помена у једном запису, неизвесно из ког времена² Рад. М. Грујић могао је већ тачно да уврсти Силвестра међу Рашке митрополите 1560 г.³

О Силвестру, међутим, знамо неку појединост више. У једном запису рукописа помоканона Цетињског манастира помиње се како је Силвестар 1555 г. ишао у Русију, тадањем цару Ивану IV Грозном и московском митрополиту Макарију, донео у Хиландар „много благо и прковну красоту“. Као хиландарски игуман преписао је 1559 (година исправљена по недељном дану) номоканон у сихастерији св. Саве у Кареји. Најзад, патријарх Макарије позвао га је са Св. Горе и рукоположио за рашког митрополита између 1 септембра 1559 и 31 августа 1560 г.⁴ Познате су и неке синђелије писане руком митрополита Силвестра.⁵

7) *Будимљански митрополит Генадије*

Некадања будимљанска епископија подигнута је у XV или XVI веку на степен митрополије. У рукописном мартовском минеју манастира Никољца налази се запис који помиње 1559 г. будимљанског митрополита Генадија.¹)

Миодраг Ал. Пурковић

¹ Љуб. Стојановић, Стари српски записи и натписи I, 1905, бр. 212-213 IV, 1925, 6137.

² В. Korablev, Actes de Chilandar — II Actes slaves. Византијски Временник XIX, Приложеније бр. 84, стр. 565.

³ Глас 62, 1901, 1-43.

⁴ I. с. 41.

⁵ Народна енциклопедија Ст. Станојевића s. v. Рашка епархија.

⁶ Љуб. Стојановић, Стари српски записи и натписи IV, 1923, бр. 6289 = Зборник за историју Јужне Србије I Скопље, 1936, 212.

⁷ А. Соловјев, Синђелије рашког митрополита Силвестра писане после 1560 године — Гласник Скопског научног друштва XIV, 1935, 224-226.

⁸ Зборник за историју Јужне Србије I, 1936, 83, 249.